

PHARE - KROK DO EVROPSKÉ UNIE

(ze závěrů „Vyhodnocení realizace programu CBC Phare v období 1994 - 1999“)

Podpora spolupráce územních orgánů v příhraničních oblastech, překračující státní hranice, patří mezi priority Evropské unie. Byla zřízena samostatná iniciativa podporující tyto aktivity v členských státech unie - **INTERREG**. V současnosti se připravuje již její třetí časová perioda 2000 - 2006. Význam dalšího prohlubování těchto aktivit vyplývá i z faktu, že původní počet všech 14 iniciativ Evropské komise byl redukován na tři a INTERREG získává dominantní postavení.

V asociovaných zemích EU, přijímajících podporu z programu Phare, byl pro vzájemnou provázanost s programem INTERREG v devadesátých letech zřízen speciální program **CBC Phare (Cross Border Co-operation)**. Program byl směřován k podpoře aktivit v přeshraniční spolupráci v regionech střední a východní Evropy, které sousedí s Evropskou unií. V závěru tohoto období byla podpora z programu CBC Phare rozšířena i na přeshraniční spolupráci mezi asociovanými zeměmi.

Gesci za tento program Evropské unie má v naší republice Ministerstvo pro místní rozvoj. Vyhodnocení dosavadních vý-

sledků zpracované Ing. Jaroslavem Pazderou bylo využito pro tento článek.

Pravidla a podmínky programu CBC Phare jsou dána Nařízením Evropské komise č. 2760/98 ze dne 18. prosince 1998, které nahradilo dřívější nařízení č. 1628/94 z roku 1994, ve kterém jsou uvedeny tyto nejdůležitější body:

- podporovány mohou být pouze akce v pohraničním regionu, který vymezí dotyčná země v dohodě s Evropskou komisí,
- program musí být harmonizován s programem Evropské Unie INTERREG , který řeší podporu příhraničních oblastí v rámci EU,
- z věcného hlediska může být podporováno široké spektrum projektů, ať už investičních či neinvestičních, přednost by měly mít tzv. společné projekty a dále projekty obcí,
- projekty musí mít pozitivní dopad na území sousedního státu a usnadňovat spolupráci příhraničních regionů,
- příspěvek EU je poskytován zpravidla ve formě dotace, výjimkou jsou aktivity na úseku podpory podnikání, a je vyžadována spoluúčast české strany na

financování (v rozsahu minimálně 25% nákladů),

- k realizaci programu je nutno ustanovit s orgány sousední země tzv. Společný kooperační výbor, který posuzuje soulad programu CBC Phare s programem INTERREG, odsouhlasuje výběr projektů a sleduje i realizaci programu; výbor je tvořen partnerskými zeměmi a zástupci Evropské komise,
- pro získání prostředků Evropské komise je nutné zpracovat společný programový dokument, zahrnující příhraniční oblasti obou sousedních zemí.

Roční program CBC Phare je schvalován prostřednictvím tzv. Finančního memoranda, které se vypracovává na základě předkladu tzv. Finančního návrhu.

Finanční memorandum (včetně případného Memoranda o porozumění) představuje smluvní závazek Evropské unie a vlády ČR využít prostředky ročního programu za podmínek uvedených v memorandu na, v rámci memoranda, specifikované projekty. Finanční memorandum má formu mezivládní dohody mezi vládou ČR a Evropskou komisí.

Poskytnuté finanční prostředky je možno čerpat zhruba v dvouletém finančním období po uzavření kontraktu s dodavateli. Součástí dokumentu je i podrobný popis realizační fáze programu (vedení účetnictví, podmínky pro výběrová řízení a pro uzavírání smluv, způsob sledování, kontroly a hodnocení programu).

Finanční návrh prezentuje výběr projektů pro daný rok, jeho přílohou jsou popisy jednotlivých projektů („Fiches“).

Finanční návrh včetně definitivního potvrzení vybraných projektů schvaluje Řídící výbor Phare Evropské komise (tvoří jej zástupci všech členských zemí EU).

V rámci víceletých indikativních programů bylo v období 1994-99 vymezeno území, na které se programy přeshraniční spolupráce vztahují. Předpokládá se prodloužení tohoto vymezení i pro období do 2006. Území v podstatě kopíruje vymezení euroregionů na česko-německé (Nisa, Labe, Krušnohoří, Egrensis a Šumava) česko-polské hranici (Nisa, Glacensis, Praděd, Silesia a Těšínské Slezsko), Výborů pro spolupráci na česko-rakouské hranici a příhraniční pás okresů na česko-slovenské hranici.

Projekty jsou lokalizovány do okresů ležících při státní hranici. V případě výrazného přeshraničního efektu lze podpořit i projekty z okresů sousedních, ale nároky na tyto projekty jsou zpřísněny. Rozsahem toto území v zásadě koresponduje se statistickými jednotkami NUTS III, s dílčími úpravami ve vnitrozemí. Na základě signálů z Evropské unie bude zúženo i území pro program INTERREG III.

Pro trilaterální projekty bylo vymezeno území Euroregionu Nisa na česko-polsko-německé straně a okresy Hodonín, Břeclav a Brno-město v česko-slovensko-rakouském trojmezí.

Podpora trilaterální spolupráce patří v podstatě již k minulosti, byla České republice poskytnuta jednorázově u programů 1995 a 1996 a s ohledem na značnou administrativní náročnost s ní Evropská komise již do budoucna nepočítá.

Program CBC Phare je nyní zaměřen na podporu:

- **spolupráce veřejně-právních subjektů s jejich zahraničními partnery** a směřuje k celkovému rozvoji zanedbaných příhraničních oblastí;
- **transformačního procesu** české republiky a usnadnění procesu integrace České republiky do Evropské unie;

- **možností hospodářského rozvoje příhraničních regionů**, posilováním stávajících struktur, posilováním konkurenceschopnosti českých podniků a celkovým ožíváním hospodářství na obou stranách společných hranic;

- **překonávání problémů zatěžující regiony na obou stranách hranice**, které se týkají životního prostředí, nízké životní úrovně obyvatel, nedostatečně vybavené technické infrastruktury, nedostatků, vyplývajících z periferní polohy;

- **snížování periferního charakteru těchto oblastí**, a tím zvyšování životní úrovně obyvatel a vytváření spolupracujících struktur na obou stranách hranic.

Od tohoto zaměření se odvíjí i priority programu, které vycházejí z jednotlivých strategií a rozvojových materiálů, zpracovaných ve spolupráci s územními orgány, Evropskou komisí a zahraničními partnery. Na základě nařízení Evropské komise zahrnuje podpora následující odvětví, které jsou v rámci ročních programů na základě upřesněných strategií a územních priorit zastoupeno různými vahami. Jedná se o odvětví, která korespondují i s prioritami regionálního rozvojového plánu zpracovávaného v České republice pro budoucí přípravu na čerpání strukturálních fondů, tzn.:

Dopravu - jedná se např. o rozvoj a modernizace silniční a železniční sítě vedoucí k hraničním přechodům (a v těsné jejich blízkosti), rozvoj přeshraničních dopravních služeb a opatření,

Technickou infrastrukturu - ochranu ovzduší - instalaci a modernizaci systémů dodávek ekologicky šetrných druhů energie,

Životní prostředí - vodní hospodářství - výstavba a modernizace systémů odkanalizování a čištění odpadních vod na hraničních tocích,

Hospodářský rozvoj - (cestovní ruch) - podporu rozvoje cestovního ruchu, zejména budování páteřních stezek pro pěší a cyklisty, budování turistických informačních center v příhraniční oblasti; nepřímá podpora malého a středního podnikání, např. spolupráce hospodářských komor přes hranice (budování datových sítí, pořádání regionálních výstav či trhů průmyslového a jiného zboží, marketing pro malé podniky, přenos technologií. Pro období 2000 - 2002 se s podporou cestovního ruchu počítá především z fondu malých projektů.

Zemědělství, lesnictví - obnovu venkova - akce spojené s obnovou venkova nebo k uchování typického krajinného rázu, obnova zničených lesních porostů, akce ke zlepšení stavu lesů v příhraniční oblasti,

Lidské zdroje - zvyšování kvalifikace (včetně jazykových znalostí), projekty podporující zaměstnanost, např. prostřednictvím rekvalifikací; vytváření sítí spolupráce mezi obdobnými institucemi po obou stranách hranice; na druhé straně program neumožňuje podporovat projekty spojené s běžnou školní výukou (např. výuka na gymnáziu, středním odborném učilišti),

Zvláštní postavení má **fond malých projektů**, který byl v rámci programu CBC Phare vytvořen na základě cíleného delegování pravomocí do regionů. Jedná se o formu pomoci, která není nejvýznamnější z hlediska objemu finančních prostředků, ale z širší zúčastněných subjektů, na které je zaměřen a flexibilitu a pružnost realizace. Poprvé byl tento fond zřízen v rámci trilaterálního programu na česko-polsko-německé hranici. Rozsah finančních prostředků se po jednání s Evropskou komisí ustálil na cca 10 % podílu na rozsahu celkového programu. Jednotlivé projekty mohou být v rozsahu 1000 - 50 000 EUR, průměrná výše finančních prostředků na jeden projekt kolísá mezi 3 - 5 tis. EUR. Záměrem fondu je napomáhat realizaci projektů typu „people to people“ v příhraničních regionech České republiky. Jedná se o podporu projektů především neinvestičního charakteru, s cílem:

- rozvíjení kulturní spolupráce mezi sousedními regiony na obou stranách hranice, podpory a zvyšování počtu společných přeshraničních setkání různých skupin obyvatelstva, především však mládeže, podpory akcí zaměřených na místní a regionální socioekonomický rozvoj, podpora vzdělávacích aktivit pro instituce a jednotlivce působící v oblasti místního /regionálního/ rozvoje, v místní samosprávě a v organizacích veřejného zájmu, zvyšování informovanosti veřejnosti o záležitostech přeshraniční spolupráce a o procesu evropské integrace a pod.

Investiční složka u těchto projektů musí mít minoritní charakter.

Fond malých projektů, určený pro organizace z neziskové sféry příslušného regionu (města a obce, úřady na úrovni okresu, zájmová sdružení právnických os-

Programy	Program na hranicích (v mil. EUR)					
	ČR–SRN	ČR–Rakousko	Trilaterální programy ČR–SRN–Polsko	Trilaterální programy ČR–Rakousko–Slovensko	ČR–Polsko	ČR–Slovensko
1994	25,0	-	-	-	-	-
1995	25,0	6,0	1,5	0,5	-	-
1996	25,0	9,0	1,5	0,75	-	-
1997	25,0	-	-	-	-	-
1998	7,00	11,9	-	-	-	-
1999	29,4	10,6	-	-	3,0	2,0
Celkem	136,4	37,5	3,0	1,25	3,0	2,0

Tabulka členění prostředků programu CBC Phare dle pohraničních oblastí v letech 1993-99

ob, profesní komory, občanská sdružení apod.), **doplňuje ostatní projekty v rámci programu CBC** a podléhá proto všem základním směrnicím a jiným dokumentům platícím pro program CBC Phare.

Pravomoc při přidělování prostředků z tohoto fondu na jednotlivé projekty je z centra delegována do působnosti příslušných řídicích výborů jednotlivých regionů na česko rakouské a česko-německé hranici. Řídicí výbory jsou složeny ze zástupců okresních úřadů, samospráv a dalších představitelů významných neziskových organizací regionu (15-17 členů). Realizaci programu napomáhají tzv. „sekretariáty“, jejichž posláním je zajišťování kompletní agendy spojené s činností řídicího výboru (příprava a vyhlášení jednotlivých výzev na předkládání projektů, vedení evidence, vedení účetnictví, příprava výběrových řízení a pod.). Funkci sekretariátu vykonávají regionální rozvojové agentury.

Podkladem pro rozhodování Evropské komise jsou pro jednotlivá plánovací období rámcové prostorové studie (koncepty). Tyto hodnotící studie jsou zpracovávány společně pro příhraniční území podle metodiky Evropské komise. Pro období do konce r. 2006 byly zpracovány a projednány v r. 1999.

Evropská komise postupně zvyšuje náročnost na posuzování navrhovaných projektů. Zásadně jsou odmítány „nahodilé“ projekty. Důraz je kladen především na projekty, které respektují záměry regionální politiky, t.j. vychází z dlouhodobých strategií plánů regionálního rozvoje, odvětvových studií, kde jsou uvedeny jako priority, zejména v tzv. operačních programech euroregionů a v neposlední řadě z operačních programů jednotky NUTS II.

V rámci vymezených pohraničních oblastí mohou být podporovány jednak tzv. **společné projekty** (realizované na

obou stranách hranice, s podporou v rámci programů Evropské komise) nebo projekty realizované výhradně na území České republiky s **pozitivním přeshraničním účinkem**.

Podporovány mohou být pouze nově zahajované akce bez uzavřených dodavatelských vztahů, u rozestavěných staveb výhradně nezávislé etapy. Zpracování tendrové dokumentace pro mezinárodní výběrové řízení, jakožto i průběh výběrového řízení, musí být prováděn v souladu s příslušnými metodickými dokumenty Phare.

S ohledem na nutnost účelného využití poskytovaných financí musí předkládané projekty, které jsou charakteru staveb mít:

- vydané územní rozhodnutí,
- vypracovanou tzv. studii proveditelnosti,
- zpracované posouzení vlivu stavby na životní prostředí.

U všech projektů je nutné doložit finanční zabezpečení investorem.

Na základě zpracované a na úrovni JCC a Evropské komise odsouhlasené strategie programu (JPD) na další období (2000 - 2006) a v návaznosti na výši příspěvku, schváleného Evropským parlamentem je Ministerstvem pro místní rozvoj ve spolupráci s územními orgány rozpracována **strategie do jednotlivých ročních směrnic**, včetně příslušných vah pro prioritní osy. Priority jsou upřesňovány ve spolupráci s okresními úřady, euroregiony a odvětvovými ministerstvy tak, aby zůstaly v širším zásobníku pro projednávání se zahraničními partnery projekty, které skutečně splňují daná kritéria programu. Projekty jsou postupně upřesňovány a redukovány na národní úrovni, až jsou postupně předkládány Společným kooperačním výborům se sousedními zeměmi (JCC).

Obecně může být investorem (zadavatelem) projektů **subjekt veřejné správy**

- státní organizace, akciové společnosti s majoritním podílem obcí či státu. Příspěvek Evropské komise je poskytován v zásadě jako **grant**. Investor se musí podílet na realizaci projektu částkou ve výši **nejméně 25% celkových nákladů** (nižší podíl spolufinancování se připouští pouze u malých, neinfrastrukturních projektů v rámci fondu malých projektů).

V České republice byl program zahájen na česko-německé hranici v roce 1994, kdy byly poskytnuty prostředky ve výši 25 mil. EURO na 7 velkých investičních projektů technické infrastruktury (rekonstrukce nádraží v Chebu, kanalizačního sběrače v Rumburku, Ústí nad Labem, zásobování teplem Nejdku z Vřesové, obchvatu města Bělá, a čistírny odpadních vod v Hrádku nad Nisou, kanalizace Varnsdorf).

Celkově bylo České republice poskytnuto z programu CBC Phare v letech 1993 - 1999 183,15 mil. EUR. K tomu finančnímu objemu lze připočítat finanční prostředky z národního programu Phare, které byly administrovány v rámci programu CBC Phare. Jedná se o 3,5 MEUR investovaných prostředků na infrastrukturní protipovodňové prostředky na Ostravsku a Jesenicku a 2,0 MEUR z programu Phare - rozvoj severních Čech.

Příspěvky EU bylo podpořeno kolem 120 větších projektů a celá řada projektů z fondu malých projektů. 12 projektů v tomto období bylo podpořeno příspěvkem převyšujícím 1 mil. Eur (největší Ceb - rekonstrukce nádraží ve výši 8,3 mil. Eur).

V dalším období se po roce 2000 předpokládá, že vedle programů ISPA zaměřeném na větší investice v oblasti dopravy a životního prostředí a SAPARD (obnova venkova a podpora multifunkčního zemědělství) bude zařazen program CBC Phare do pokračujícího programu Phare 2000. Pro program CBC Phare by mělo být určeno okolo 30 % celkových finančních prostředků Phare II (79 MEUR), které by měly být proporciálně rozděleny do příhraničí se všemi sousedními zeměmi.

V současné době se dokončuje příprava projektů pro období let 2000 - 2002. Na regiony při společných hranicích České republiky počítá Evropská komise s 19 mil. Eur, z toho na česko - německé hranice 10 mil. Eur a na česko - rakouské hranice se 4 mil. Eur.

Program je v tomto období zaměřen především na větší projekty, vyžadující příspěvek EU nad 2 mil. Eur. Na česko - německé hranici je připraveno 15 takovýchto projektů. Zúžený výběr, který bude předkládán Evropské komisi, bude dohodnut při jednání společného kooperačního výboru v Drážďanech.

Dosavadní bilancování programu CBC Phare ukazuje, že kromě financování podpory realizace konkrétních projektů v příhraniční oblasti bylo největším přínosem seznamování širokého spektra politiků a odborníků s konkrétními postupy Evropské unie při přípravě a realizaci investic. To je důležité i pro územní orgány při rozšíření možností čerpání

strukturálních fondů v předvstupním období České republiky do Evropské unie a snad v blízké budoucnosti i při našem plnoprávném rozhodování v Evropské unii a jejich orgánech.

Václav Tremel